[2018] 10 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 76

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ

ਬਨਾਮ

ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2017 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 631)

21 ਅਗਸਤ, 2018

[ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI, ਏ.ਐਮ.ਖਾਨਵਿਲਕਰ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ:

ਅਨੁਛੇਦ 80 (4) - ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਲਈ ਚੋਣ - "ਉਪਰੋਕਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ" (ਨੋਟਾ) ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਤਾ - ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ - ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ - ਕਿਹਾ: ਨੋਟਾ ਸਿੱਧੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਭਾਵ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੈ - ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਨੋਟਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ, ਜੋ ਕਿ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਚੋਣਾਂ ਹਨ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਬਲਕਿ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਸ਼ਤਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ

1. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। *ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸਿੱਧੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜੋ ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਅਧਾਰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਾ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਬਾਲਗ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਪੋਲਿੰਗ ਬੂਥ 'ਤੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 18] [92-D-F]

ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2006) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1: [2006] 5 ਸੁਪ. ਐਸਸੀਆਰ 1 - ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ।**

76

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 77

2. ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਲਈ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਓਪਨ ਬੈਲਟ ਰਾਹੀਂ ਵੋਟਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਰਾਸ ਵੋਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਵੋਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਵੋਟਰ ਦੁਆਰਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ

ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵ੍ਹਿਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਸ ਵੋਟਿੰਗ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 19] [93-E-G]

ਰਵੀ ਐਸ. ਨਾਇਕ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1994) 2 ਸੁਪ.ਐਸਸੀਸੀ 641: [1994] 1 ਐਸਸੀਆਰ 754 - 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

ਕਿਹੋਟੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚੀਲੂ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1992) 2 ਸੁਪ. ਐਸਸੀਸੀ 651: [1992] 1 ਐਸਸੀਆਰ 686 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।**

3. ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਵਿਧਾਨ (52ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1985 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 22] [95-F; 96-B]

4. ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਸਥਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਸਰਵੋਤਮ ਵਿਚਾਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਲਈ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਉਚਿਤਤਾ, ਸਮਰਪਿਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਥੰਮ੍ਹ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵਿੱਚ ਲਾਇਲਾਜ ਪਾੜਾ ਉਤਪਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਵੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਵੋਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ / ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਦਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 23] [96-B-D]

XXXXXX

ਮਨੋਜ ਨਰੂਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2014) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1: [2014] 9 ਐਸਸੀਆਰ 965-'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ

5. ਇੱਕ ਵੋਟਰ, ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਵੋਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਪਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਤਬਾਦਲੇਯੋਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੋਟ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਵੋਟ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇਯੋਗ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਰਥ ਹੈ। ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਲਕੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਸੰਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 23] [96-E-F]

6. ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੋਟਰ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਲਕਿ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਦੱਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਰਾਜ

ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦਾ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਪਹਿਲੂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 23] [96-G-H; 97-A-B]

7. ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ, ਇਕ ਆਦਮੀ, ਇਕ ਵੋਟ ਅਤੇ ਇਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 24] [97-B-C]

8. ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੰਕਲਪਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਪਹਿਲੂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 26] [99-A-B]

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 79

9. ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨੋਟਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਸਿੱਧੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਚੋਣ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ

ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇਗਾ ਬਲਕਿ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਸ਼ਤਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰੇਗਾ। [ਪੈਰਾ 27] [99-ਈ, ਐਫ-ਜੀ]

** ਸਿਵਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਲਈ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ.) **(2013) 10 ਐਸਸੀਸੀ 1: [2013] 12 ਐਸਸੀਆਰ 283**; ਅਨੰਗਾ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾ ਨਾਥ ਮਿਸ਼ਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2002) 1 ਐਸਸੀਸੀ 499: [2001] 4 ਸੁਪ. ਐਸਸੀਆਰ 88**; ਲਿਲੀ ਥਾਮਸ ਬਨਾਮ ਸਪੀਕਰ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ **ਹੋਰ (1993) 4 ਐਸਸੀਸੀ 234: [1993] 1 ਸੁਪ. ਐਸਸੀਆਰ 791;** ਰਾਮ ਜਵਾਯਾ ਕਪੂਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ **[1955] 2 ਐਸਸੀਆਰ 225**; ਬਿਸ਼ੰਬਰ ਦਿਆਲ ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1982) 1 ਐਸਸੀਸੀ 39: [1982] 1 ਐਸਸੀਆਰ 1137 – ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।**

XXXXXX

ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੇਸ ਹਵਾਲਾ		
[2013] 12 SCR 283	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 2
[2001]4 Suppl. SCR 88	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 6
[1993]1Suppl.SCR 91	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 9
[2006] 5 Suppl. SCR 1	ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 12

[1955] 2 SCR 225	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 18
[1982] 1 SCR 1137	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 18
[1994] 1 SCR 754	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 19
[1992] 1 SCR 686	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 19
[2014] 9 SCR 965	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 23

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2017 ਦਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 631

ਕੇ.ਕੇ. ਵੇਣੂਗੋਪਾਲ, ਏ.ਜੀ., ਤੁਸ਼ਾਰ ਮਹਿਤਾ, ਏ.ਐਸ.ਜੀ., ਡਾਕਟਰ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਨੂ ਸਿੰਘਵੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਦੇਵਦੱਤ ਕਾਮਤ, ਜਾਵੇਦ ਰਹਿਮਾਨ, ਮੁਹੰਮਦ ਨਿਜ਼ਾਮ ਪਾਸ਼ਾ, ਅਮਿਤ ਭੰਡਾਰੀ, ਆਦਿੱਤਿਆ ਭੱਟ, ਰਾਜੇਸ਼ ਇਨਾਮਦਾਰ, ਫਾਰੂਖ ਰਸ਼ੀਦ, ਅਮਿਤ ਸ਼ਰਮਾ, ਦੀਪੇਸ਼ ਸਿਨਹਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਈਲਾ ਇਮਤੀ, ਮੇਰੂਸਾਗਰ ਸਾਮੰਤਰਾਏ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਾਧਵੀ ਦੀਵਾਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਹਿਨੇਵਾ, ਅਰਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ, ਪੇਸ਼ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ।

ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI 1. ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੁਰੰਤ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ, ਜੋ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਚੀਫ ਵ੍ਹਿਪ ਹੈ, ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸਕੱਤਰੇਤ ਦੇ ਸਕੱਤਰ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 3 ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ 1 ਅਗਸਤ, 2017 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਰਕੂਲਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕੂਲਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ (ਨੋਟਾ) ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ

2. ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ (ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਟਾਪੂ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਦਾਦਰਾ ਅਤੇ ਨਗਰ ਹਵੇਲੀ, ਦਮਨ ਅਤੇ ਦੀਵ ਅਤੇ ਲਕਸ਼ਦੀਪ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਨੋਟਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਕਲਪ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਹਨ। ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯਮ 22 ਦੇ ਉਪ-ਨਿਯਮ (1) ਅਤੇ ਨਿਯਮ 30 ਦੇ ਉਪ-ਨਿਯਮ (1) ਅਤੇ ਚੋਣ ਨਿਯਮ, 1961 ਦੇ ਨਿਯਮ 70 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮ) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਛਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵੱਲੋਂ 12 ਨਵੰਬਰ, 2015 ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਰਾਜ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ। ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਕੂਲਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 80 (4) ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਲਿਬਰਟੀਜ਼ ਲਈ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ (ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ.) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਜ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਵਿਕਲਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਧਾਰਾ 59 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, '1951 ਐਕਟ') ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 169 ਕੇਂਦਰ ਸੰਘ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਭਾਗ VI ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਯਮ 70 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਨਿਯਮ 37 (8) ਤੋਂ 40ਏ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਨਿਯਮ 71 ਤੋਂ 76 ਨੋਟਾ ਦੀ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ

ਪਰ ਇਹ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ।

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨਉਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI] 81

3. ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਚੋਣ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਚਿਤ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 79ਏ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਕੇ ਵੋਟਰ ਦੇ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਖੋਹਦਾ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਨੋਟਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 24 ਜਨਵਰੀ, 2014 ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ 12 ਨਵੰਬਰ, 2015 ਦੇ ਪੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਉਕਤ ਵਿਕਲਪ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਉਕਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਨੁਕਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਆਧਾਰ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਕੂਲਰ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ।

[1] (2013) 10 ਐਸਸੀਸੀ 1

XXXXXX

4. ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਉੱਠਦਾ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

5. ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 80 (4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 80 ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਅਨੁਛੇਦ 80 (4) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: -

"(4) ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਗਲ ਤਬਾਦਲੇਯੋਗ ਵੋਟ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

6. **ਅਨਗਾ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਦੇਵ ਬਨਾਮ ਰੰਗਾ ਨਾਥ ਮਿਸ਼ਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ: -

41. ਅਨੁਪਾਤੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੋਣਾਂ ਬਹੁ-ਮੈਂਬਰੀ ਹਲਕਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਈਆਂ

ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਹਲਕੇ ਨੂੰ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਲਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇੱਕ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਵੋਟਰ ਕੋਲ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵੋਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੁਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਵੋਟ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਜਿਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਉਹ ਚੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੋਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਕੋਟਾ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਅੰਕੜੇ 1, 2 ਅਤੇ 3 ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਈ ਤਰਜੀਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਐਲਾਨੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਤਤਕਾਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

x x x x

43. ਨਿਯਮ 74 ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕੀ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਲਈ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਰਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਹਰੇਕ ਪਾਰਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਗਿਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ; ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਾਰਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 76 ਕੋਟੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀਟਾਂ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਵੈਧ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਨੂੰ 100 ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਕੋਟਾ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੁੱਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਖਿਆ ਨਾਲ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਭਰੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਾਕੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੋੜਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸੰਖਿਆ ਕੋਟਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ:

[2] (2002) 1 SCC 499

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI]

ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ +1 = ਕੋਟਾ

ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ + 1

44. ਨਿਯਮ 78 ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਰਸਲ ਜਾਂ ਸਬ-ਪਾਰਸਲ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਟੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

7. ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 79, 80 ਅਤੇ 81 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ: -

> 79. ਸਰਪਲੱਸ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ- (1) ਜੇ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਾਧੂ ਰਾਸ਼ੀ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ 'ਤੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਨਿਰੰਤਰ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਰ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਅਗਲੇ ਵਜੋਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।
>
> (2) ਜੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਸਰਪਲੱਸ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਰਪਲੱਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਵੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ ਉਤਪਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਵਾਧੂ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ ਉਤਪਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) ਜਿੱਥੇ ਵੰਡਣ ਲਈ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਧੂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਰਪਲੱਸ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਹਰੇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀਆਂ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਸਰਪਲੱਸ ਪਹਿਲਾਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਵਾਧੂ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

XXXXXX

(4) (a) ਜੇ ਤਬਾਦਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਸਰਪਲੱਸ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਤਪਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਾਰਸਲ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ 'ਤੇ ਦਰਜ ਅਗਲੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਪਾਰਸਲਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇਗਾ ਅਤੇ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਉਪ-ਪਾਰਸਲ ਬਣਾਏਗਾ।

(b) ਉਹ ਹਰੇਕ ਉਪ-ਪਾਰਸਲ ਵਿਚਲੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਏਗਾ।

(c) ਜੇ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਸਰਪਲੱਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰੇਗਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਧੂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(d) ਜੇ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਸਰਪਲੱਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਪ-ਪਾਰਸਲਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਵਾਧੂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(5) ਜੇ ਤਬਾਦਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਸਰਪਲੱਸ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬ-ਪਾਰਸਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ 'ਤੇ ਦਰਜ ਅਗਲੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਪ-ਪਾਰਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇਗਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਪ-ਪਾਰਸਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਪ-ਨਿਯਮ (4) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਉਪ-ਪਾਰਸਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(6) ਹਰੇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਗਜ਼ ਅਜਿਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਪ-ਪਾਰਸਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੋੜੇ ਜਾਣਗੇ।

(7) ਕਿਸੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਪਾਰਸਲ ਜਾਂ ਉਪ-ਪਾਰਸਲ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਜੋ ਇਸ ਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਨੂੰ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨਿਪਟਣ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

80. ਪੋਲ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ- (1) ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਸਰਪਲੱਸ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚੁਣੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਪੋਲ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਦਰਜ ਅਗਲੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ

ਆਪਣੇ ਅਧੂਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਜਾਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇਗਾ; ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

(2) ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀਆਂ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਪੇਪਰ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਮੁੱਲ ਸੈ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਦਲਿਆਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਮੁੱਲ 'ਤੇ, ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

(4) ਅਜਿਹੇ ਹਰੇਕ ਤਬਾਦਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਤਬਾਦਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ।

(5) ਜੇ, ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਟੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਗਜ਼ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

(6) ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਬਾਹਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੋਟੇ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਭਰੀ ਜਾਂਦੀ।

(7) ਜੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪੋਲ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀਆਂ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਸਲ ਵੋਟਾਂ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਮਾਨ ਮੁੱਲ ਸਨ।

(8) ਜੇ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪੋਲ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਦੀ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

81. **ਆਖਰੀ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨਾ** - (1) ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜਾਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

XXXXXX

(2) ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਜਾਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਤਬਾਦਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(3) ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਅਸਾਮੀ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਦੋ ਨਿਰੰਤਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਤਾਂ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ; ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰੇਗਾ ।

8. **ਅਨਗਾ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਦਿਓ** (ਸੁਪਰਾ) ਵੱਲੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:-

"46. ਨਿਯਮ 79 ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੋਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਰਪਲੱਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ 'ਤੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਨਿਰੰਤਰ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਰ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਅਗਲਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਬਾਕੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੋਟੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

47. ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਐਲਾਨੇ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਦਾ, ਤਾਂ ਨਿਯਮ 80 ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੋਲ ਕੀਤੀਆਂ ਵੋਟਾਂ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰ ਫਿਰ ਪੋਲ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਦਰਜ

ਅਗਲੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਅਧੂਰੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਜਾਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਭਰ ਜਾਂਦੀ।

ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟਰ ਦੀ ਵੋਟ ਦਾ ਕੁਝ ਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI] 87

9. ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 41 (2), 413 ਅਤੇ 49-O ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਕਤ ਨਿਯਮ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 128 ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 39 ਅਤੇ 49-N ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ **ਲਿਲੀ ਥਾਮਸ ਬਨਾਮ ਸਪੀਕਰ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ** ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟਿੰਗ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਰਾਏ ਦਾ ਰਸਮੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਜੋ ਸਵਾਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਮਤੇ ਜਾਂ ਮਤੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਨਿਰਪੱਖ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 79 ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 41 (2), 41 (3) ਅਤੇ 49-O ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਯਮ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੋਵਾਂ ਤਹਿਤ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ: -

“. . . . ਇੱਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ "ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ" ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ "ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ" ਵਾਂਗ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵੋਟਰ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਰਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਵੋਟਿੰਗ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਾਗਰਿਕ ਲਈ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਵਿਚ ਇਕ ਬਟਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਜ਼ੋਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। "

10. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਪੱਖ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. /ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਿਕਲਪ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਚੋਣ ਲੜ ਰਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਾਂ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਾਅਲੀ ਵੋਟਿੰਗ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਖਰਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 41 (2) ਅਤੇ 41 (3) ਅਤੇ ਨਿਯਮ 49-O, 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 128 ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 19 ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ, ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

[3] (1993) 4 ਐਸਸੀਸੀ 234

XXXXXX

57. ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਪਤਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਿਕਲਪ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਤਬਦੀਲੀ ਆਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਲਈ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਗੀਆਂ।

58. ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਵੋਟਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਬੇਈਮਾਨ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਵੋਟਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵੋਟਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਭੇਜੇਗਾ ਕਿ ਵੋਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ]

11. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰਾਂ/ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਜ਼ਰੀਏ 'ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ (ਨੋਟਾ)' ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਬਟਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਜਿਹੜੇ ਵੋਟਰ ਪੋਲਿੰਗ ਬੂਥ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੋਣ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਗੁਪਤਤਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਣ।

12. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, **ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ** ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਮਝ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਹੈ। ਧਾਰਾ 80 (1) (b), 80 (1) (2), 80 (4) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ' ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ:

> "204. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਅਰਥ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਧਾਰਾ 80 (1) (b), ਧਾਰਾ 80 (2) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 80 (4) ਵਿੱਚ "ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਚੋਣ ਹੈ ਜੋ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ "ਨੁਮਾਇੰਦਾ" ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਲਈ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਾਜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਇਲੈਕਟੋਰਲ ਕਾਲਜ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਮਤਲਬ ਹੈ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸਦੱਸ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ "ਨੁਮਾਇੰਦੇ" ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

[4] (2006) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI]

ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਇੱਕ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਹਲਕੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

13. ਅਸੀਂ ਮੁਨਾਫੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਕ੍ਰਾਸਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਓਪਨ ਬੈਲਟ ਰਾਹੀਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 2003 ਦੇ ਐਕਟ 40 ਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 59, 94 ਅਤੇ 128 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਸੰਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਭਰਨ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਓਪਨ ਬੈਲਟ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਅਪਵਾਦ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚੋਣ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਡਰ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਜਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਵ੍ਹਿਪ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਬਾਅ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਡਰ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਤੋਂ ਛੋਟ ਤਾਂ ਹੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਚੋਣਾਂ ਗੁਪਤ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ।

14. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਸਦ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ

ਵਿੱਚ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਦੱਸ ਗੁਪਤ ਵੋਟਿੰਗ ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਸ-ਵੋਟ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਪਤਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣ ਅਤੇ ਚੋਣ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ: -

> 464. ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੋਟ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਪਤਤਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਸਰੋਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਉਸ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਉਤਪਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰੇਗੀ।

XXXXXX

15. ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ 24.01.2014 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ:

> ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੀ

ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਆਖਰੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੈਨਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ "ਉਪਰੋਕਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ (ਨੋਟਾ)" ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਪੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਯਮ 22 ਦੇ ਉਪ-ਨਿਯਮ (1) ਅਤੇ ਨਿਯਮ 30 ਦੇ ਉਪ-ਨਿਯਮ (1) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਚੋਣ ਨਿਯਮ, 1961 ਦੇ ਨਿਯਮ 70 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ।

2. ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਟਰਨਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਓ ਤਾਂ ਜੋ ਅਪ੍ਰੈਲ 2014 ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

3. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਕਲਪ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ "ਉਪਰੋਕਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ" ਦੇ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

16. 12.11.2015 ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਰਕੂਲਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:-

"2. ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪਹਿਲਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕ੍ਰਾਸ ਮਾਰਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਤਰਜੀਹ (2, 3, ਆਦਿ) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀ.ਈ. ਨਿਯਮ 1961 ਦੇ ਨਿਯਮ 73 (2) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ

ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਨੋਟਾ ਵਿਕਲਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਤਰਜੀਹੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੋਟਿੰਗ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਸਾਰ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ:-

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI] 91

(i) ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਾਰਕਿੰਗ ਅੰਕੜੇ 1, 2, 3, ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਲਈ ਤਰਜੀਹ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਰਥਾਤ ਭਾਰਤੀ ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਰੋਮਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ;

(ii) ਜੇ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਰਜੀਹ '1' ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਬੈਲਟ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ '1' ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਹੋਵੇ;

(iii) ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਤਰਜੀਹ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਨਿਯਮ 73 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਧਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਦੂਜੀ ਤਰਜੀਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਜੀ ਤਰਜੀਹ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਤਰਜੀਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ

ਤੀਜੀ ਤਰਜੀਹ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੈਲਟ ਪਹਿਲੀ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ, ਤੀਜੀ ਤਰਜੀਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਪੜਾਅ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੈਲਟ ਨੂੰ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(iv) ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ, ਜੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨੋਟਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕ੍ਰਾਸ/ਟਿਕ ਮਾਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਤਰਜੀਹਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅੰਕਾਂ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜੋ ਵੋਟਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਨੋਟਾ ਵਿਕਲਪ, ਅਤੇ ਜੇ ਆਰ.ਓ. ਇਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਿਯਮ 73 (2) (d) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੋਟਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਬੈਲਟ ਨੂੰ ਉਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ।

XXXXXX

17. ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ:-

> 5. ਬੈਲਟ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ "ਨੋਟਾ" ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀ ਤਰਜੀਹ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਦਿਖਾਓ" ਵਿੱਚ "1" ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਦਿਖਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। "ਨੋਟਾ" ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਲਮ

ਵਿੱਚ, ਚਿੱਤਰ "1" ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਿਕਲਪਕ ਤਰਜੀਹ ਨੰਬਰ 2,3,4 ਆਦਿ ਵੀ ਦਿਖਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

6. "1" ਦਾ ਇਹ ਅੰਕੜਾ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਂ "ਨੋਟਾ" ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

18. ਆਲੋਚਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕੂਲਰ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। **ਰਾਮ ਜਵਾਯਾ ਕਪੂਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ**[5] **ਅਤੇ ਬਿਸ਼ੰਬਰ ਦਿਆਲ ਚੰਦਰ ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ**[6] 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਸਿੱਧੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਜੋ ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਅਧਾਰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਾ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਬਾਲਗ ਵੋਟ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਪੋਲਿੰਗ ਬੂਥ 'ਤੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵੋਟ ਨਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਐਫਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਅੰਤਰ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ: -

441. ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ, ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੋਟ ਪਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਚੋਣ

ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੋਟਰ ਕੋਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵੋਟਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸਦੱਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

[5] (1955) 2ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 225
[6] (1982) 1 ਐਸਸੀਸੀ 39

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI]

ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ: -

"454. ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ "ਚੋਣ ਖੇਤਰ-ਅਧਾਰਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ" ਅਤੇ "ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ" ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੀ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਲਾਈਨਾਂ 'ਤੇ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ "ਓਪਨ ਬੈਲਟ" ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ "ਓਪਨ ਬੈਲਟ" ਨਾਲ ਹਾਰ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚੋਣ ਖੇਤਰ-ਅਧਾਰਤ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੋਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਅੰਤਰ ਆਰ. ਬਨਾਮ ਜੋਨਸ [7] ਵਿੱਚ ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਚੋਣ ਖੇਤਰ ਅਧਾਰਤ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਵਿੱਚ "ਗੁਪਤਤਾ ਅਧਾਰ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਧਾਰ "ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵੋਟ" ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ

"ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ" ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ, ਜੋ ਸੰਕਲਪ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

19. ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲੇ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਅਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਸਿੱਧੇ ਚੋਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੁਪਾਤੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਓਪਨ ਬੈਲਟ ਰਾਹੀਂ ਵੋਟਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਰਾਸ ਵੋਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਵੋਟਿੰਗ ਵਿੱਚ, ਵੋਟਰ ਦੁਆਰਾ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵ੍ਹਿਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਰਟੀ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਇਹ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਸ ਵੋਟਿੰਗ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ **ਰਵੀ ਐਸ. ਨਾਇਕ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮੁਨਾਫੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 191 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਇੱਕ ਸਦੱਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ। ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ **ਕਿਹੋਤੋ ਹੋਲੋਹਾਨ ਬਨਾਮ ਜ਼ਚੀਲੂ ਅਤੇ ਹੋਰ** [9] ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਪੈਰਾ 2 (1) (a) ਅਤੇ 2 (1)(b) ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ: -

[7] (1972) 128 ਸੀ.ਐਲ.ਆਰ 221

[8]1994 ਸੁਪ. (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 641

XXXXXX

". . . ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਦਨ ਦੇ ਸਦੱਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸਨੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਦੱਸਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਦੱਸਤਾ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੇ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਦੱਸਤਾ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਦੱਸਤਾ ਤੋਂ ਰਸਮੀ ਅਸਤੀਫੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਦੱਸ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਦੱਸਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। "

20. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਪੈਰਾ 2 (1) (a) ਅਤੇ 2 (1) (b) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ:-

(1) ਪੈਰਾ 4 ਅਤੇ 5 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਦਨ ਦਾ ਸਦੱਸ ਬਣਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ-

(a) ਜੇ ਉਸਨੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਦੱਸਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ; ਜਾਂ

(b) ਜੇ ਉਹ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਅਜਿਹੇ ਸਦਨ ਵਿੱਚ ਵੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼

ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ, ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਜਾਂ ਅਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਜਾਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ।

ਵਿਆਖਿਆ- ਇਸ ਉਪ-ਪੈਰਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, -

(a) ਕਿਸੇ ਸਦਨ ਦਾ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸਦੱਸ ਉਸ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਦੱਸ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ;

(b) ਕਿਸੇ ਸਦਨ ਦਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਸਦੱਸ,

[9]1992ਸੁਪ. (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 651

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI]

(i) ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਸਦੱਸ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਦੱਸ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ;

(ii) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਧਾਰਾ 99 ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ

ਸੀਟ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਧਾਰਾ 188

21. ਗੋਆ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ (ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗਤਾ) ਨਿਯਮ, 1986 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਦਨ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ:

ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਦੱਸਤਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਦੱਸਤਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਛੱਡਣ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

22. ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਦੱਸਤਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਨੂ ਸਿੰਘਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੋਟਰ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਸਦੱਸਤਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਪਰ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨੋਟਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਇੱਕ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਉਤਪਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੁਆਰਾ ਟਾਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਵਿਧਾਨ (52ਵੀਂ ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1985 ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਿਧਾਨ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋਧ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ: -

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀਆਂ

ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਘ ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਲ-ਬਦਲ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਾਅਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈ।

XXXXXX

ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਤੇ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

23. ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸੰਸਥਾ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਮਨੋਜ ਨਰੂਲਾ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ** [10] ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਸਰਵੋਤਮ ਵਿਚਾਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਲਈ ਘਿਨਾਉਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਉਚਿਤਤਾ, ਸਮਰਪਿਤ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਥੰਮ੍ਹ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਵਿੱਚ ਲਾਇਲਾਜ ਪਾੜਾ ਉਤਪਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੋਵੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਵੋਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਚੋਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਗੁਪਤਤਾ ਲਈ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਿੱਥੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀ / ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਚੋਣ ਦਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਵੋਟਰ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੱਕ ਵੋਟਰ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਪਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਧੂ ਵੋਟਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੋਟ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਫਾਰਮੂਲਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਵੋਟ ਦੇ ਤਬਾਦਲੇਯੋਗ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਅਰਥ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਲਕੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਸੰਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਧਾਰਾ 80 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੋਟਰ ਤੋਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਲਕਿ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਦੱਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਿਆਕਰਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਨੋਟਾ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਦਾ ਪਾਬੰਦੀਸ਼ੁਦਾ ਪਹਿਲੂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ।

[10] (2014) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI]

24. ਅਸੀਂ ਲਾਭ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੀ.ਯੂ.ਸੀ.ਐਲ. ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਚੋਣ, ਇਕ ਆਦਮੀ, ਇਕ ਵੋਟ ਅਤੇ ਇਕ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ।

25. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 324 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ: -

324. ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ

(1) ਸੰਸਦ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਧੀਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਇੱਕ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(3) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

(4) ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਤੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੀ ਕੈਂਸਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਲਈ ਹਰੇਕ ਦੋ-ਸਾਲਾ ਚੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਧਾਰਾ (1) ਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

(5) ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਿਯਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

(6) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਦਾ ਰਾਜਪਾਲ, ਜਦੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਅਮਲਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏਗਾ ਜੋ ਧਾਰਾ (1) ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੋਵੇ।

26. ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ **ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ:-

> 427. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਚੁੱਪ ਹੈ, ਧਾਰਾ 324 ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇੱਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਧਾਰਾ 327 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਸਦ ਕੋਲ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਵਉੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ (1978) 1 ਐਸਸੀਸੀ 405 ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਜੋ ਗੱਲ ਇੱਥੇ ਦੁਹਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ "ਪੂਰਨ ਚਰਿੱਤਰ" ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿ "ਜਦੋਂ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ, ਕਮਿਸ਼ਨ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ, ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ।

XXXXXX

ਸ਼ੈਲੇਸ਼ ਮਨੂਭਾਈ ਪਰਮਾਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI]

ਉਪਰੋਕਤ ਪਾਸ ਤੋਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੰਕਲਪਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ

ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੇ ਪਹਿਲੂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

27. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਨੋਟਾ ਵੋਟ ਅਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦਲ ਬਦਲੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਲਈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ ਜੋ ਇੱਕ ਘਾਤਕ ਵਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ ਸ਼ੁੱਧਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ, ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਥੰਮ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਰਵਿਘਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਬੇਈਮਾਨ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਬਚਾਓ ਵਜੋਂ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹੇ। ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਡੂੰਘੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਨਾਫੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਕਰਸ਼ਕ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਵਿਹਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਅਸਿੱਧੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਜਿੱਥੇ ਵੋਟਰ ਦੀ ਵੋਟ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵੋਟ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਬਾਦਲੇਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਅਮੂਰਤਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਈਅਰ, ਜੇ. ਤੋਂ "ਠੇਸਤਾ ਦਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ" ਤੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਜਾਂਚ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਸੀਂ ਤੁਰੰਤ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨੋਟਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਸਿੱਧੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰੇਗਾ ਬਲਕਿ ਦਲ-ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਸ਼ਤਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰੇਗਾ।

28. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨੋਟਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਕੂਲਰਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਲਪਨਾ ਕੇ. ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋ ਗਈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi